

Un model d'empresa energètica local: Gas Reusense (1854-1969)

Florentí Moyano
i Jimènez

Biblioteca
d'història
del gas 7

Un model d'empresa energètica local: Gas Reusense (1854-1969)

Florentí Moyano
i Jimènez

Biblioteca
d'història
del gas

7

Biblioteca d'Història del Gas

**7. Un model d'empresa energètica local:
Gas Reusense (1854-1969)**

Autor

Florentí Moyano i Jimènez

Reservats tots els drets. Està prohibit, sota les sancions penals i el rescabament civil previstos en les lleis, reproduir, registrar o transmetre aquesta publicació, íntegrament o parcialment per qualsevol sistema de recuperació i per qualsevol mitjà, sigui mecànic, electrònic, magnètic, electroòptic, per fotocòpia o per qualsevol altre, sense l'autorització per escrit de la Fundació Gas Natural Fenosa.

Edita

Fundació Gas Natural Fenosa

Plaça del Gas, 8
08201 Sabadell (Barcelona)
Telèfon: 93 402 59 00 Fax: 93 745 03 20
www.fundaciongasnaturalfenosa.org

1ª edició, 2012

ISBN: 978-84-616-1465-3
Dipòsit legal: B. 30791-2012

Imprès a Espanya

	Núm. pàgina
Índex	
Pròleg de Pere-A. Fàbregas	7
Introducció	15
Primera part: Gas Reusense nascuda del canvi energètic realitzat durant la segona meitat del segle XIX.	18
1. Gas Reusense, una nova empresa per a una nova tecnologia.	19
1.1. Naixement d'una empresa energètica dins la societat reusenca del segle XIX.	25
1.2. Primers passos d'una iniciativa local: la construcció de la fàbrica, el contracte amb l'ajuntament de Reus i la reacció ciutadana.	39
1.3. Consolidació de Gas Reusense durant la segona meitat del XIX.	49
1.4. L'expansió del gas a Reus. El segon contracte de 1887.	64
2. El nou segle XX i la indústria del gas a Reus.	81
2.1. Crisi i canvi a partir de l'any 1898.	81
2.2. Els reptes de Gas Reusense a principis del segle XX.	83
Segona part: l'arribada de l'electricitat a Reus (1898-1912)	102
3. L'electricitat com alternativa energètica al gas.	103
3.1. Competència directa amb la producció de gas.	103
4. Les primeres empreses elèctriques reusenques: Gas Reusense i Electra Reusense (1898-1899).	113
4.1. Pugna pel mercat elèctric reusenc (1898-1912).	131
5. Gas Reusense i l'electricitat: del somni al desencant (1898-1912).	139

Tercera part: Gas Reusense al convuls segle XX: canvi, conflicte, resistència i capitulació.	154
6. Gas Reusense del 1912 al 1923: entre la fi de la producció elèctrica i la crisi de la I Guerra Mundial.	155
6.1. Els factors externs: turbulències polítiques, econòmiques i socials.	155
6.2. Gas Reusense i la crisi de l'hulla en el període 1913-1923.	157
7. De l'estabilitat al caos: Gas Reusense del 1923 al 1939.	185
7.1. Indústria i economia durant la Dictadura de Primo de Rivera (1923-1930).	185
7.2. Gas Reusense com a servei públic (1924-1930).	187
7.3. Gas Reusense entre el període republicà i l'esclat de la Guerra Civil (1931-1936).	196
7.4. La Guerra Civil i la indústria catalana. El Decret de Col·lectivització de la Generalitat de Catalunya i els Serveis de Gas Unificats de Catalunya.	207
8. De la postguerra al centenari: la lluita d'una empresa de gas per adaptar-se a temps difícils (1939-1954).	221
8.1. La postguerra a Reus entre els anys 1939 i el 1954.	221
8.2. Gas Reusense i les primeres conseqüències de la postguerra.	225
8.3. Una situació inestable: la indústria del gas als anys 40 i 50.	235
9. L'últim trajecte. La fi de l'aventura d'una empresa energètica local (1955-1969).	269
9.1. Estabilització i desenvolupament de l'economia catalana i espanyola.	269
9.2. Decadència de les infraestructures de producció de gas (1955-1964).	275
9.3. L'aparició del gas butà. Un aliat per salvaguardar l'economia de l'empresa gasista.	290
9.4. La intervenció de <i>Catalana de Gas y Electricidad</i> : rescat i assimilació dels actius de gas (1964-1969).	307
10. Conclusió.	327

	Núm. pàgina
Annex 1: Petites biografies d'alguns dels principals accionistes de Gas Reusense.	337
Els primers accionistes de Gas Reusense (1854).	337
Altres accionistes de Gas Reusense.	347
Annex 2: Escriptura de la constitució de la Societat Gas Reusense realitzada a l'any 1854.	355
Annex 3: Accionistes de Gas Reusense.	359
Accionistes presents a la junta general de l'any 1901.	359
Accionistes presents a la junta general de l'any 1947.	360
Accionistes que durant l'any 1947 van deixar de ser-ho.	360
Accionistes presents a la junta general de l'any 1952.	361
Membres del consell d'administració a l'any 1962.	361
Annex 4: Relació dels presidents de la Societat Gas Reusense (1854-1969).	362
Gràfics	363
Bibliografia general.	367
Sigles utilitzades	377
Índex de quadres i gràfics	377

Florentí Moyano i Jimènez

Un model d'empresa energètica local: «Gas Reusense» (1854-1969)

**Història de la indústria
del gas, la implantació
de l'electricitat i l'aparició
del gas butà a Reus.**

**Extret de la tesi doctoral
dirigida per
Pere Anguera i Nolla.**

**A Pere Anguera i Nolla,
in Memoriam (1953-2010)**

*La llibertat conquerida en l'apassionada
recerca del que és ver i el que és just, i amb
sobrepeu de dolor, ens ensenyàreu que on
sigui del món que és salvada, se salva per
al llinatge tot dels qui la volen guanyar;
i que si enlloc és vençuda i la seva llum
és coberta per la tempesta o la nit, tota la
terra en sofreix.*

Carles Riba, Elegies de Bierville, 1942.

Pròleg

La ciutat de Reus va ser durant molts anys, des de mitjans del segle XVIII fins l'any 1900, la segona ciutat de Catalunya en nombre d'habitants, situada només després de Barcelona¹. Això li venia, entre altres raons, pel fet de ser el centre comarcal d'una agricultura especialment dinàmica, disposant a la vegada d'un comerç amb una visió emprenedora, d'una incipient indústria que acabava d'arrodonir l'entorn de modernitat i creixement des d'una perspectiva integradora orientada cap el futur de la ciutat.

La indústria del gas va començar el seu llarg camí per resoldre el servei de l'enllumenat de les ciutats, superant els llums d'oli o senzillament la foscor després de la posta del sol. S'introduí a Catalunya i a Espanya per Barcelona, a on un expert francès, Charles Lebon, i una família de banquers i comerciants catalans, la família Gil, aconseguiren guanyar la subhasta de l'enllumenat per gas de la ciutat el 1841, construint una fàbrica fora muralles en el barri de la Barceloneta, que va començar el subministrament de la ciutat el 1842, constituint la companyia per tirar-ho endavant en el mes de gener de 1843 sota el nom de *Sociedad Catalana para el Alumbrado por Gas*, tancant així el cercle d'actuacions que van fer possible el funcionament inicial de a indústria del gas en el país. La nova societat va cotitzar a la borsa de valors de Barcelona des que es va crear aquest mercat, i després de diferents canvis de noms i processos de fusions i adquisicions, ara és l'actual *Gas Natural Fenosa*, amb presència a 25 països del món i més de 20 milions de clients.

La situació a Barcelona va anar evolucionant amb els anys, posant canonades, desplegant l'enllumenat públic i aconseguint clients privats, però les relacions entre els socis principals, Charles Lebon i la família Gil, que amb l'argot de l'època tenien la denominació de l'empresari i el banquer de la societat, es va anar complicant des del moment en què en Charles Lebon va començar a dedicar-se a altres negocis privats de promoció de fàbriques de gas fora de Barcelona, allunyant-se del seu treball en l'empresa.

El 1849, definitivament els accionistes trien fer fora a Lebon i encarregar la gestió de la societat a Josep Gil i Serra, un membre rellevant de la família Gil, que per tirar endavant la part tècnica porta a la fàbrica de Barcelona, un expert anglès, Guillermo Richards, que òbviament creu que la tecnologia francesa emprada en la construcció de la fàbrica es pot millorar amb els coneixements anglesos, realment el país dels creadors de la indústria del gas a nivell global.

La història de Guillermo Richards és apassionant i de llarg recorregut a la indústria del gas a Catalunya com anirem veient, però cal destacar entre les seves activitats que també va ser el tècnic que va fer la primera fàbrica de gas a Reus.

La segona fàbrica de gas a Catalunya per la seva data de posta en marxa fou la de Sabadell, que promouran Prats i Benessat, que arriben a un acord amb l'ajuntament de la ciutat (1851), constituint immediatament una societat que encarrega en el mateix any a Josep Gil i Serra,

¹ ARNAVAT, Albert et alters (1998): *Reus 1900, segona ciutat de Catalunya*. Exposició Museu Comarcal Salvador Vilaseca. Reus: Ajuntament de Reus / Fundació "la Caixa", p. 15.

de la societat de Barcelona, la construcció d'una fàbrica de gas per l'enllumenat, servei que s'inaugurarà a Sabadell l'any següent amb la celebració de l'Aplec de la Salut. És de suposar que darrera de Josep Gil estava el seu expert anglès, en Guillermo Richards.

La tercera fàbrica va venir de la mà d'una decisió pública, la de segregat la vila de Gràcia de Barcelona el 1850, fet que va produir que si bé la *Sociedad Catalana para el Alumbrado por Gas* tenia el contracte de l'enllumenat de Barcelona, en produir-se la separació de Gràcia aquest nou municipi podia tenir el seu esquema independent, i el que va fer va ser adjudicar a Ramon Salvadó i Serra el contracte de l'enllumenat de la vila (1852), iniciant-se a continuació la construcció de la fàbrica a la banda de la vila de Gràcia més propera amb Barcelona, inaugurant-se l'enllumenat i constituint la societat denominada *La Propagadora del Gas* el mateix any 1853. *La Propagadora del Gas* va néixer amb empenta treballant per tractar d'igual a igual la societat de Barcelona, i per això, es va dotar d'un capital social de 6.000.000 de rals, idèntic al de la *Sociedad Catalana para el Alumbrado por Gas*.

La quarta fàbrica de gas de Catalunya va ser la de Reus aquí la societat es va anomenar *Gas Reusense*, i es creà el 1854, arribant a un acord amb l'ajuntament, construint una fàbrica i posant en marxa l'enllumenat l'any següent. La fàbrica ja es va encarregar directament a Guillermo Richards, que sembla que va col·laborar amb la societat de Reus fins el 1859.

La culminació de l'activitat d'en Guillermo Richards va arribar amb el projecte de posar gas a Tarragona. A Barcelona hi havia aparegut

com a expert de la mà de Josep Gil, a Sabadell va acompanyar a l'administrador de Barcelona Josep Gil; i a Reus ja hi va anar sol. Però a Tarragona Richards ja es presenta com el promotor de l'activitat, i el 1857 aconseguí que l'ajuntament de Tarragona aprovi el seu projecte de fer una fàbrica per proveir de gas per l'enllumenat de la ciutat, presentat com *Richards y Cia.*, que quasi immediatament es transformà, en l'aconseguir altres socis, en la *Sociedad Tarraconense para el Alumbrado por Gas*, que posarà en funcionament el servei el 1858.

No acabarà aquí la tasca de Guillermo Richards, que encara construirà la fàbrica de gas de Manresa entre 1858 i 1859 per encàrrec de la societat *Mariano Torrens y Cia.* (1858), constituïda per portar a terme el pla de l'ajuntament de la ciutat, aprovat dos anys abans, d'instal·lar l'enllumenat de gas en els carrers de Manresa.

Els coneixements tècnics de Guillermo Richards estan fora de dubte, doncs també va reescriure el clàssic de Samuel Hughes *Gas works: their construction and arrangement and the manufacture and distribution of coal gas*, que amb la seva adaptació va arribar a les vuit edicions, la última el 1892, publicada per l'editorial *Crosby Lockwood* de Londres.²

Si els tècnics de la companyia del gas de Reus eren d'alta volada, els empresaris no li anaven al darrera. L'impulsor de la societat va ser Macià Vila, empresari del sector tèxtil cotoner de Reus, encara que provinent d'Igualada, i que dirigia la societat *Matias Vila, Subirá y Cia.*, creada en el 1846 i amb socis tant rellevants a Madrid com Jaume Ceriola, Pascual Madoz o el comte de Retamoso. La societat poc després es

² RICHARDS, William (1892): *Gas Works: their construction and arrangement and the manufacture and distribution of coal gas, originally written by Samuel Hughes and rewritten by William Richards, 8th ed.rev.* London: Crosby Lockwood.

va transformar en *La Fabril Algodonera* (1852). Macià Vila era amic i mantenien una estreta relació amb el general Prim. La posició rellevant en aquest context de Macià Vila a la ciutat de Reus va ser reconeguda per Pere Anguera el 1984 quan escriví: «*En aquest redreçament industrial juga un important paper Macià Vila, el qual el 18 de juliol de 1846 constituïa "Matias Vila, Subirá y Comp." per dedicar-se a la fabricació i als diversos rams de filat i teixits de cotó pur o amb barreja de seda, fil o llana i tint*».³

L'empenta dels empresaris, la capacitat d'assumir riscos, els coneixements tecnològics i d'organització, la capacitat d'albirar el futur i de construir les estratègies corresponents, la creació de llocs de treball, l'aportació de noves infraestructures que facilitessin la modernització de la societat, tot això són signes de l'activitat empresarial que, a més, a la meitat del segle XIX i amb una indústria incipient, feien més falta que mai per tirar endavant la societat. Diu l'autor Florentí Moyano: «*L'any 1854, dins d'una situació política i social inquietant a Catalunya, Macià Vila va crear les bases de Gas Reusense. Preocupat pel problema de la il·luminació urbana de Reus, feta amb llums d'oli i de petroli, vol aplicar la innovació, apareguda una dècada abans, d'il·luminar els carrers de la ciutat amb fanals de gas*».⁴

Finalment, el 29 de maig de 1854 es constituïa la societat *Gas Reusense*, amb un capital de 1.300.000 rals, representats per 650 accions de 2.000 rals cadascuna. Les xifres es poden comparar amb les de la societat del gas de Barcelona constituïda el 1843, onze anys

abans, amb un capital de 6.000.000 de rals. En definitiva, la societat de Reus es va constituir amb un capital important, aproximadament una cinquena part del capital social de la de Barcelona.

Una dada interessant a remarcar és que el 1859 només hi havia tres societats per accions dedicades a la indústria del gas en el conjunt d'Espanya, les tres situades a Catalunya, dos a Barcelona i una a Reus: la *Sociedad Catalana para el Alumbrado por Gas*, la *Propagadora del Gas* i *Gas Reusense*. Una societat per accions en aquell temps era una organització societària realment excepcional. Cal considerar que després de la primera llei de societats de 1848, havien de ser autoritzades una a una pel Rei, amb la corresponent publicació a la *Gaceta de Madrid*. Degut a tot això, a Espanya en el seu conjunt, a la categoria de societats industrials només n'hi havia 47 de constituïdes i en funcionament en aquells anys.⁵

La companyia del gas de Reus, la tradicional *Gas Reusense* al llarg de la seva història va presentar un increïble dinamisme i capacitat d'adaptació a les circumstàncies i en els diferents entorns de tants i tants anys d'existència i de servei a la comunitat. Va començar la seva història, com totes les primeres companyies de gas, produint gas a partir de carbó destinat a l'enllumenat públic dels carrers i també a l'enllumenat dels habitatges privats i els comerços de la ciutat.

L'evolució durant anys de la gestió de la companyia va estar centrada en el creixement del servei i les relacions amb l'ajuntament complexes com a tot arreu, millorant la situació quan la connexió per ferrocarril de Reus va permetre

³ ANGUERA, Pere et al. (1984): *Aproximació a la història de Reus*. Reus: Ajuntament de Reus, vol. II, pp. 14-15.

⁴ Segons indica l'autor, veure pàgina 337.

⁵ TORTELLA CASARES, Gabriel (1973): *Los orígenes del capitalismo en España*. Madrid: Tecnos, p. 379.

l'aprovisionament de carbó d'una manera més eficient, donada la situació de Reus no lluny, però tampoc estrictament al costat de la costa.

La situació canvia quan a finals del segle XIX apareix una nova energia, més ben dit un nou vector energètic, l'electricitat, que farà inicialment la competència al gas en l'enllumenat. Si Edison posa en el mercat la primera bombeta d'incandescència pràctica a nivell mundial el 1880, l'any següent ja apareix a Catalunya la primera companyia elèctrica, la *Sociedad Española de Electricidad*, a Barcelona, que posa en marxa la primera central al carrer del Cid amb una potencia de 64 CV.

Però la primera electricitat tèrmica produïda amb carbó no agafarà embranzida fins que l'AEG alemanya crea la *Compañía Barcelonesa de Electricidad*, i la *Sociedad Catalana para el Alumbrado por Gas*, junt amb *Lebon et Cie.*, endegà la *Central Catalana de Electricidad*, que inauguren les seves centrals a Barcelona l'any 1898. El mateix any *Gas Reusense* decideix entrar a la nova activitat de generació d'electricitat decidint la construcció d'una central amb maquinària de la casa Schuckert de Nuremberg, casualment la mateixa casa que va fer la maquinària de la Central Vilanova de la *Catalana de Gas*. L'any següent *Gas Reusense* ja guanya el concurs municipal per l'enllumenat elèctric de Reus entrant en una nova dimensió i un nou mercat.

La presència de *Gas Reusense* en el sector elèctric no durarà gaire: quan arriba l'electricitat

hidràulica, que requereix grans inversions i que planteja una nova i descarnada lluita pel territori i el mercat, amb nous protagonistes com la *Barcelona Traction*⁶, la *Energía Eléctrica de Cataluña*⁷ i també la *Catalana de Gas y Electricidad*,⁸ la societat de Reus decideix retirar-se d'aquest mercat i ven els seus actius elèctrics a la *Energía Eléctrica de Cataluña* el mes de juny de 1912. Tant l'antiga *Barcelonesa de Electricidad* com l'*Energía Eléctrica de Cataluña* acabaran en mans de la *Barcelona Traction*, a la que ja només plantarà cara la *Catalana de Gas y Electricidad* en els anys següents.

L'evolució durant la Primera Guerra Mundial de *Gas Reusense* és semblant a la d'altres companyies de gas amb dificultats pel proveïment de carbó, crisi en el mercat a la postguerra, després Guerra Civil i una altre postguerra amb dificultats per obtenir carbó i amb instal·lacions industrials ja amb uns anys i amb dificultats financeres per avançar cap a un nou futur. La situació és tant complexa en els anys quaranta que *Gas Reusense* decideix arrendar la fàbrica de gas de Reus a *Carbones del Cadí* durant els anys 1942 a 1946, recuperant després la situació anterior.

Un indicador de l'evolució al llarg de molts anys de l'activitat econòmica del gas a Reus pot ser l'evolució del preu del gas, que de 1854 a 1936, és a dir, en un període de 82 anys, passà de 0,55 pessetes/m³ a 0,45 pessetes/m³, amb una reducció del 20%.⁹

La situació a Catalunya i Espanya en els anys cinquanta era difícil: no s'acabava de sortir de la

⁶ *Barcelona Traction Light & Power*, creada a Toronto (Canadà) i dirigida pel nord-americà Fred S. Pearson.

⁷ *Energía Eléctrica de Cataluña*, creada a Barcelona per la francesa *Compagnie Générale d'Electricité* i dirigida pel franco-egipci Pierre Azaria, i la *Société Suisse d'Industrie Électrique* de Basilea (Suïssa), que era la societat financera de Siemens.

⁸ *Catalana de Gas y Electricidad*, nou nom des de 1912 de la *Sociedad Catalana para el Alumbrado por Gas*, després de l'absorció de la *Sociedad General de Fuerzas Hidroeléctricas*.

postguerra i encara hi havia moltes coses a fer. Un apunt personal pot ajudar a caracteritzar l'època: per motius familiars vaig fer una estada d'uns dies a Castellvell del Camp, tocant a Reus, actualment un municipi residencial, on en aquell temps encara hi havia cases sense electricitat que només tenien llum utilitzant llums de ganxo (llums d'oli). Tampoc tenien aigua corrent i l'havien d'anar a buscar amb un càntir a la font. En definitiva, un poble de pagès, on hi havia també una bòbila on es feien totxos, i jo n'he fet, amb una antiga tècnica artesanal de molt de temps.

En aquest context, ja a finals dels anys cinquanta del segle XX, apareix el Pla d'Estabilització, precedent del desenvolupament espanyol dels anys seixanta, que aportà un nou problema o una nova oportunitat, segons com es miri. En aquella època a les refineries de petroli es generava un gas residual que no tenia utilitat i que es va pensar de col·locar en el mercat, ja que no tenia aprofitament i es cremava per torxa: el butà.

El butà serà la solució a moltes llars d'Espanya on no havia arribat mai el gas ciutat per passar de cuinar amb carbó a cuinar amb gas. Però per la indústria del gas, amb instal·lacions velles que feia anys que no es renovaven, i que tenia dificultats per obtenir la matèria primera necessària, és a dir, el carbó d'una certa qualitat, i tanmateix dificultats financeres per renovar les fàbriques i les canonades, l'aparició del butà, el gas envasat, típic de països subdesenvolupats, va representar pràcticament el final.

Les alternatives eren clares: o es tancava la fàbrica de gas de tota la vida, o es renovava, i per això feia falta tecnologia i també possibilitats financeres. Moltes fàbriques de gas d'Espanya

van tancar en aquesta època; altres van apostar per lluitar i canviar, la primera la *Catalana de Gas y Electricidad* de Barcelona, que a la primera meitat de la dècada dels seixanta del segle XX va renovar les seves fàbriques de Barcelona per deixar de produir gas amb carbó i començar a produir-lo amb nafta, una gasolina lleugera derivada del petroli, canviant radicalment el marc de referència de la competència.

Gas Reusense va fer un camí intermedi, que també van fer altres fàbriques catalanes com la de Vilafranca del Penedès: seguir amb la fàbrica de carbó fent gas ciutat i alhora fer-se distribuïdors de butà, construint un mix de negoci diferent a partir de 1960.

Però la necessitat de renovar les instal·lacions i de sortir ja del carbó espitjava cap a noves solucions. En aquest context la *Catalana de Gas y Electricidad*, que ha canviat les seves fàbriques de Sant Martí de Barcelona i de la Barceloneta de carbó a nafta en els anys 1963 i 1964, i que ja albirà la portada del gas natural a Espanya, en aquella època pensant en un gasoducte des d'Algèria, començà una estratègia important d'adquisició d'empreses i fàbriques de gas, i així adquireix el control de la fàbrica de Vilanova i la Geltrú de *Unión industrial* (1963), la de Sitges de *J. Planas Robert* (1963), la de Mataró de *FECSA* (1963) i la de Manresa del *Gas Mansana* (1964). També compra el paquet de control de la *Compañía Española de Electricidad y Gas Lebon* amb fàbriques a València, Màlaga, Cadis, Granada, Santander i Múrcia l'any 1965.¹⁰

En el cas de Reus, els contactes comencen el 1966, any en que *Catalana de Gas y Electricidad* compra el 72'8% de les accions de *Gas Reusense*, arribant a l'any següent al

⁹ Segons indica l'autor, veure pàgina 361.

¹⁰ FÁBREGAS, Pedro-A. (2008): *Cronología Grupo Gas Natural 1843/1985*. Barcelona: Fundación Gas Natural, p. 3.

98'8% immediatament es dissenya una nova fàbrica i es comença a invertir en renovació de xarxa i en activitat comercial. Finalment, al 1969, coincidint amb la posta en marxa de la nova planta d'aire propanat, que era la primera d'Espanya, la *Catalana de Gas y Electricidad* es queda els actius industrials i deixa l'històric nom i la distribució de butà a altres persones interessades.

Els motius per què *Gas Reusense* arriba a un acord amb la *Catalana de Gas y Electricidad* es reflecteixen a l'acta del Consell d'Administració del 2 de març de 1966, en la que es deixa constància «*que amb els medis econòmics que posseïa la societat no es podia fer front a la renovació de material i a l'execució d'instal·lacions modernes amb les quals millorar un insuficient subministrament i la qualitat del gas*».¹¹

Posteriorment la *Catalana de Gas y Electricidad* adquireix el control de *Gas Tarraconense*,¹² i després aporta els actius de Reus a la societat de Tarragona (1977) per fer una societat de dimensió provincial amb una mida més important i possibilitats per l'esforç que haurà que fer-se amb l'arribada del gas natural, que substituirà les antigues fàbriques i el gas ciutat.

L'any 1982 vaig incorporar-me al consell d'administració de *Gas Tarraconense*, i vaig ser testimoni de l'esforç i la lluita de la societat per preparar la vinguda del gas natural, que li havia de permetre expandir el seu mercat a la indústria i fer el definitiu salt cap a la modernitat.

El gas natural arribarà a Reus l'any 1983, permetent el subministrament directe a les

fàbriques i la transformació de l'aire propanat de la fàbrica en aire metanat, per després passar a l'operació de canvi de gas i acabar amb el subministrament directe de tota la ciutat amb gas natural i la conseqüent eliminació de la fàbrica.

La reestructuració del sector del gas a Espanya que provoca la signatura del *Protocolo de intenciones para el desarrollo del gas en España* (1985) produirà amb el temps l'aparició de *Gas Natural SDG, SA* per la fusió de *Catalana de Gas y Electricidad* i *Gas Madrid* (1991), societat que finalment absorirà *Gas Tarraconense* i amb ella als actius gasistes de la ciutat de Reus en el 1999. La posterior absorció per *Gas Natural SDG de Unión Fenosa* en el 2009 donarà lloc a l'actual *Gas Natural Fenosa*.

Sobre la història del gas a Reus hi ha algunes publicacions conegudes. La primera és la del propi *Gas Reusense* per celebrar el seu centenari, amb el nom de *Gas Reusense, SA 1854-1954*, escrita per José Banús Sans. També hi ha la de Josep M. Olivé i Solanes: *Reus i el gas 1855-1985*, escrita a l'època en què els actius de Reus ja estaven a l'òrbita de *Gas Tarraconense*.

Sens dubte l'obra d'en Florentí Moyano és la definitiva. Jo sabia que en Florentí havia vingut a vegades a consultar coses a l'*Arxiu Històric* durant bastant de temps però no el vaig conèixer fins que em va convidar un dia a la defensa de la seva tesi doctoral a la *Universitat Rovira i Virgili* a Tarragona el dia 1 de juliol de l'any 2009. Era un empleat de *Gas Natural Fenosa* dels serveis tècnics que havia fet la carrera d'història i després el doctorat a la *Universitat*

¹¹ Segons indica l'autor, veure pàgina 312.

¹² *Gas Tarraconense* es va constituir el 1948 per fer una fàbrica de gas i distribució a la ciutat de Tarragona amb capitals locals.

Rovira i Virgili, triant com a tema de la seva tesi la història del gas a Reus des del començament fins que va comprar l'explotació la *Catalana* el 1969.

Òbviament em vaig acostar a l'acte de defensa de la tesi, podent veure en directe la dimensió i densitat de l'esforç realitzat, que superava les 1.300 planes, treball pel que en Florentí va aconseguir clarament el *cum laude*. En el mateix moment vaig dir-li que si es podia transformar el text en un original d'unes 300-350 pàgines, li publicarien a la Fundació dintre de les nostres col·leccions d'història de la indústria del gas. Apart de la qualitat i nivell del treball, és de remarcar l'esforç esmerçat durant molts anys per l'autor en l'elaboració de la tesi a la vegada que desenvolupava una activitat professional bastant allunyada de les humanitats. També li hem d'agrair el treball de reducció del text original sense perdre el contingut, el nivell ni el sentit, i les adicions per millorar la contextualització de la història.

En Florentí ens ha fet sentir com a molt real aquell comentari de l'últim director de *Gas Reusense*, en Ramon Serrat, que jo havia arribat a conèixer, i que ell mateix cita: «*Difícilmente se podría encontrar una actividad industrial que esté tan ligada a la evolución de una población como lo está la producción de gas ciudad en la de Reus*».¹³

Poder presentar un llibre sobre el gas a Reus és una alegria, tant per ser una de les primeres fàbriques de gas del país com per l'extraordinària personalitat de les persones de Reus, que estimen la seva ciutat i que estiguin

on estiguin la recorden. També des d'una perspectiva intimista és una satisfacció per les meves relacions històriques amb Reus, doncs un dels meus avis hi tenia una fàbrica d'acabats tèxtils, *Vidal Gabarró Hermanos*, fa cent anys, però també pels reusencs que he conegut, entre altres Carles Tomàs, Joan Miquel Albouy, Santi Vila Abelló, Pau Abelló i un llarg etcètera.

Només es pot acabar aquest pròleg amb aquelles paraules d'en Joan Puig i Ferrer, en *El cercle màgic*, que una vegada vaig llegir i em van impressionar:

«*Què són la gent de Reus? Pagesos, menestrals, industrials, mercaders? Ho són tot alhora, i d'aquí vénen les seves contradiccions. No hi ha res més difícil de definir que un reusenc. Per la seva situació de ciutat enclavada enmig d'un camp riquíssim, d'una forta fesomia agrària. Reus dona a cadascun dels seus fills certs trets de l'home aferrat a la terra, Però la vella tradició comercial, l'empremta damunt la raça d'una llarga cadena de generacions consagrades al mercadeig, dona també als reusencs el caràcter de l'home inquiet, removedor i aventurer*».¹⁴

Pere-A. Fàbregas

Director General
Fundació Gas Natural Fenosa

www.fundaciongasnaturalfenosa.org

¹³ SERRAT i BIARNES, Ramon: *Catalana en las ciudades de España. Reus y el gas*, citat por Florentí Moyano, p. 323.

¹⁴ Citat per ARNAVAT, Albert et alters (1998): *Reus 1900, segona ciutat de Catalunya*. Exposició Museu Comarcal Salvador Vilaseca. Reus: Ajuntament de Reus / Fundació "la Caixa", p. 13.